(א)נימרינהו לתרוייהו אל ההודאות ורוב ההודאות אמר ר' אבהו גדול יום הגשמים מתחיית המתים דאילו תחיית המתים לצדיקים ואילו גשמים בין לצדיקים בין לרשעים ופליגא דרב יוסף דאמר רב יוסף (ב)מתוך שהיא שקולה כתחיית המתים קבעוה בתחיית המתים אמר רב יהודה גדול יום הגשמים כיום שניתנה בו תורה שנא' [1]יערף כמטר לקחי ואין לקח אלא תורה שנא' [2]כי לקח טוב נתתי לכם תורתי אל תעזובו רבא אמר יותר מיום שניתנה בו תורה שנאמר יערף כמטר לקחי (ג)מי נתלה במי הוי אומר קטן נתלה בגדול רבא רמי כתיב יערף כמטר לקחי וכתיב תזל כטל אמרתי אם תלמיד חכם הגון הוא כטל ואם לאו עורפהו כמטר תניא היה ר' בנאה אומר כל העוסק בתורה לשמה תורתו נעשית לו סם חיים שנאמר [3]עץ חיים היא למחזיקים בה ואומר [4]רפאות תהי לשרך ואומר [5]כי מוצאי מצא חיים וכל העוסק בתורה שלא לשמה נעשית לו סם המות שנאמר יערף כמטר לקחי ואין עריפה אלא הריגה שנאמר [6]וערפו שם את העגלה בנחל א"ל ר' ירמיה לר' זירא ליתי מר ליתני א"ל חלש לבאי ולא יכילנא לימא מר מילתא דאגדתא א"ל הכי אמר ר' יוחנן מאי דכתיב [7]כי האדם עץ השדה וכי אדם עץ שדה הוא אלא משום דכתיב [7]כי ממנו תאכל ואותו לא תכרת וכתיב [8]אותו תשחית וכרת הא כיצד אם ת"ח הגון הוא ממנו תאכל ואותו לא תכרת ואם לאו אותו תשחית וכרת אמר רבי חמא (ד)(אמר רבי) חנינא מאי דכתיב [9]ברזל בברזל יחד לומר לך מה ברזל זה אחד מחדד את חבירו אף שני תלמידי חכמים מחדדין זה את זה בהלכה אמר רבה בר בר חנה למה נמשלו דברי תורה כאש שנאמר [10]הלא כה דברי כאש נאם ה' לומר לך מה אש אינו דולק יחידי אף דברי תורה אין מתקיימין ביחידי והיינו דאמר רבי יוסי בר חנינא (ה)מאי דכתיב [11]חרב אל הבדים ונואלו חרב על שונאיהן של תלמידי חכמים שעוסקין בד בבד בתורה ולא עוד אלא שמטפשין שנאמר ונואלו ולא עוד אלא שחוטאין כתיב הכא ונואלו וכתיב התם [12]אשר נואלנו ואשר חטאנו ואיבעית אימא מהכא [13]נואלו שרי צוען [וגו'] והתעו את מצרים אמר רב נחמן בר יצחק למה נמשלו דברי תורה כעץ שנאמר עץ חיים היא למחזיקים בה לומר לך מה עץ קטן מדליק את הגדול אף תלמידי חכמים קטנים מחדדים את הגדולים והיינו דאמר ר' חנינא (ו)הרבה למדתי מרבותי ומחבירי יותר מרבותי ומתלמידי יותר מכולן רבי חנינא בר פפא רמי כתיב [14]לקראת צמא התיו מים וכתיב [15]הוי כל צמא לכו למים אם תלמיד הגון הוא לקראת צמא התיו מים ואי לא הוי כל צמא לכו למים רבי חנינא בר חמא רמי כתיב [16]יפוצו מעינותיך חוצה וכתיב [17]יהיו לך לבדך (ב)אם תלמיד הגון הוא יפוצו מעינותיך חוצה ואם לאו יהיו לך לבדך (ז)(ואמר) רבי חנינא בר אידי (ג)למה נמשלו דברי תורה למים דכתיב הוי כל צמא לכו למים לומר לך מה מים מניחין מקום גבוה והולכין למקום נמוך אף דברי תורה אין מתקיימין אלא במי שדעתו שפלה (ח)ואמר רבי אושעיא למה נמשלו דברי תורה לשלשה משקין הללו במים וביין ובחלב דכתיב הוי כל צמא לכו למים וכתיב [15]לכו שברו ואכלו ולכו שברו בלא כסף ובלא מחיר יין וחלב לומר לך מה שלשה משקין הללו אין מתקיימין אלא בפחות שבכלים אף דברי תורה אין מתקיימין אלא במי שדעתו שפלה (א) כדאמרה ליה (ט)ברתיה דקיסר לר' יהושע בן חנניה אי (י)חכמה מפוארה בכלי מכוער אמר לה אביך רמי חמרא במני דפחרא אמרה ליה אלא במאי נירמי אמר לה אתון דחשביתו רמו במאני דהבא וכספא אזלה ואמרה ליה לאבוה רמייא לחמרא במני דהבא וכספא ותקיף אתו ואמרו ליה אמר לה לברתיה מאן אמר לך הכי אמרה ליה רבי יהושע בן חנניה קריוהו אמר ליה אמאי אמרת לה הכי אמר ליה כי היכי דאמרה לי אמרי לה והא איכא שפירי דגמירי

אי

למימרינהו לתרוייהו. ברוך אתה ברוב ההודאות במרבית ההודאות האל של כל ההודאות משמע ומתחלה היה משמע רוב ממש ולא מרובות וכמו כן ישתבח אל מלך גדול בתשבחות אל ההודאות. מפי רבי: (ב) רשעי עובדי כוכבים אינן חיין כי תולעתם לא תמות ואשם לא תכבה (ישעיה סו): **ופליגא דרב יוסף.** דאיהו אמר כתחיית המתים ולא יותר שבה חיים בני אדם שהתבואה גדילה בו: **כמטר לקחי.** השוה לקח למטר: **יערף.** כמו אף שמיו יערפו טל (דברים לג) ושחקים ירעפו טל (משלי ג) שהוא מרבה הפירות: **כתיב תזל כטל.** דמשמע נחת: **ערפיהו כמטר.** הרגהו: **לשמה.** משום כאשר צוני ה' אלהי ולא כדי להקרות רבי: **לא יכילנא.** למיגמר: **וכי אדם עץ השדה.** אלא מקיש אדם לעץ השדה מה עץ השדה אם עץ מאכל הוא ממנו תאכל ואותו לא תכרות כך תלמידי חכמים אם הגון הוא ממנו תאכל למוד הימנו ואם לאו אותו תשחית סור מעליו: **ברזל בברזל יחד ואיש יחד פני רעהו.** מה ברזל זה אחד מחדד את חבירו כגון סכין על גבי חבירתה: **אינה דולקת יחידי.** עץ אחד אינה דולקת אלא ב' או ג' ביחד: **יחידי.** בלא חבר שיחדדנו: **שמוסיפין טפשות דכתיב (ג) נואלנו.** אשר נואלנו מתרגם דאיטפשנא: **שחוטאין.** דכתיב נואלו גבי חטאנו: **ואיבעית אימא מהכא נואלו שרי צוען וגו' והתעו את מצרים.** ותועה היינו חוטא: **תורה כעץ דכתיב עץ חיים היא למחזיקים בה.** כשמדליק את האור מצית את העצים דקין תחלה: **קטנים מחדדין.** שואלין כל שעה: **התיו.** משמע להוליך לו מים: **וכתיב לכו למים.** ילך הוא עצמו: **אם תלמיד (חכם) הגון.** שרוצה ללמוד ממך מלוה לרב לילך אצלו במקומו: **ואם לאו.** ילך הוא אצל הרב: **יפוצו מעינותיך חוצה.** אם הגון הוא אמור לו (ד) סתרי תורה: **ואם לאו יהיו לך לבדך.** ואין לזרים אתך: **שלשה משקים הללו מים יין וחלב.** (ה) זו התורה שאינו נותן בה כלום ויודעה ולומדה: **בפחות שבכלים.** כמאני דפחרא (ו): **כמאני דפחרא.** בדרך שחוק אמר ומרמז מה את אומרת לי והלא אביך נותן יין בכלים מכוערין של חרס: **והלא במאי נירמיה.** אם לא בשל חרס הא כולי עבדי הכי: **ותקיף.** החמיץ: **כי היכי דאמרה לי.** אי חכמה מפוארה בכלי מכוער הכי אמרי לה (ז) דיין משתמר בכלי מכוער אף התורה מתקיימת בי יותר משאילו הייתי נאה:

אי

וכל העוסק בתורה שלא לשמה תורתו נעשית לו סם המות. וקשה והלא אמרינן (פסחים דף נ:) לעולם יעסוק אדם בתורה אע"ג שאינה לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה ויש לומר דתרי שלא לשמה הוי דמה שאמרינן לעולם יעסוק בתורה אפילו שלא לשמה היינו כלומר כדי שיקרא רבי או כדי שיכבדוהו ומה שאמרינן הכא כל העוסק בתורה שלא לשמה נעשה לו סם המות היינו מי שלומד לקנטר(כ): **אם** תלמיד חכם הגון ממנו תאכל. פירוש למוד לפניו ואותו לא תכרות כלומר לא תפרד ממנו לילך לפני רב אחר ואם לאו לא תלמוד לפניו והא דאמרינן דלומדים מת"ח אע"פ שאינו הגון כר"מ שהיה לומד לפני אחר במסכת חגיגה (דף טו.) היינו דוקא תלמיד חכם (אחר) יכול ללמוד לפניו לפי שלא ילמוד ממעשיו אבל אם אינו תלמיד חכם אינו רשאי ללמוד לפניו:

אף דברי תורה וכו'. וכן נמי אמרינן בעירובין פ' כילד מעברין (דף נה.) לא בשמים היא ולא מעבר לים היא כלומר לא תמצא התורה במי שמגביה עצמו כשמים שדעתו גבוה ולא בסוחרים ההולכים במדינת הים בעבור הים (ל)דאי ספרא לא סייפא ואי סייפא לא ספרא * והכי נמי איתא התם לא בסחרנין ולא בתגרין ולא (מ)באיסטרולוגין כלומר באותן שרואין בכוכבים אמרו ליה לשמואל והא מר איסטרולוגוס הוא אמר להו תיתי לי דלא מעיינא בהו אלא בעידן דנפקא (נ)למיא פירוש להטיל מים ולא אני מבטל לעלמי:

(ס)**אי** הוו סני הוו חכימי טפי.(ח) פי' אם היו שונאים היופי הוו תלמידי חכמים ביותר:

בראתים

מסורת הש"ס

א) [ברכות נט: ס:] מגילה כא., ב) [ברכות לג.], ג) [כ"י יב.], ד) [צ"ל ברבי], ה) ברכות סג: מכות י. ע"ש, ו) [מכות י. ע"ש], ז) [צ"ל אמר], ח) צ"ל אמר, ט) נדרים נ: ע"ש, י) [ועי' פרש"י בע"ז נו: סד"ה פשיא אוכמא], כ) [וע"ע תוס' ברכות יח. ד"ה העוסק], ל) [ע"ז יז:], מ) [אין זה בעירובין אלא במדרש פ' נצבים איתא קצת מזה], נ) [במדרש הנ"ל איתא לבית המים], ס) שייך לע"ב.

◆

תורה אור השלם

1. יַעֲרֹף כַּמָּטָר לִקְחִי תִּזַּל כַּטַּל אִמְרָתִי כִּשְׂעִירִם עֲלֵי דֶשֶׁא וְכִרְבִיבִים עֲלֵי עֵשֶׂב: דברים לב ב
2. כִּי לֶקַח טוֹב נָתַתִּי לָכֶם תּוֹרָתִי אַל תַּעֲזֹבוּ: משלי ד ב
3. עֵץ חַיִּים הִיא לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ וְתֹמְכֶיהָ מְאֻשָּׁר: משלי ג יח
4. רִפְאוּת תְּהִי לְשָׁרֶּךָ וְשִׁקּוּי לְעַצְמוֹתֶיךָ: משלי ג ח
5. כִּי מֹצְאִי מָצָא חַיִּים וַיָּפֶק רָצוֹן מֵיְיָ: משלי ח לה
6. וְהוֹרִדוּ זִקְנֵי הָעִיר הַהִוא אֶת הָעֶגְלָה אֶל נַחַל אֵיתָן אֲשֶׁר לֹא יֵעָבֵד בּוֹ וְלֹא יִזָּרֵעַ וְעָרְפוּ שָׁם אֶת הָעֶגְלָה בַּנָּחַל: דברים כא ד
7. כִּי תָצוּר אֶל עִיר יָמִים רַבִּים לְהִלָּחֵם עָלֶיהָ לְתָפְשָׂהּ לֹא תַשְׁחִית אֶת עֵצָהּ לִנְדֹּחַ עָלָיו גַּרְזֶן כִּי מִמֶּנּוּ תֹאכֵל וְאֹתוֹ לֹא תִכְרֹת כִּי הָאָדָם עֵץ הַשָּׂדֶה לָבֹא מִפָּנֶיךָ בַּמָּצוֹר: דברים כ יט
8. רַק עֵץ אֲשֶׁר תֵּדַע כִּי לֹא עֵץ מַאֲכָל הוּא אֹתוֹ תַשְׁחִית וְכָרָתָּ וּבָנִיתָ מָצוֹר עַל הָעִיר אֲשֶׁר הִוא עֹשָׂה עִמְּךָ מִלְחָמָה עַד רִדְתָּהּ: דברים כ כ
9. בַּרְזֶל בְּבַרְזֶל יָחַד וְאִישׁ יַחַד פְּנֵי רֵעֵהוּ: משלי כז יז
10. הֲלוֹא כֹה דְבָרִי כָּאֵשׁ נְאֻם יְיָ וּכְפַטִּישׁ יְפֹצֵץ סָלַע: ירמיהו כג כט
11. חֶרֶב אֶל הַבַּדִּים וְנֹאָלוּ חֶרֶב אֶל גִּבּוֹרֶיהָ וָחָתּוּ: ירמיהו נ לו
12. וַיֹּאמֶר אַהֲרֹן אֶל מֹשֶׁה בִּי אֲדֹנִי אַל נָא תָשֵׁת עָלֵינוּ חַטָּאת אֲשֶׁר נוֹאַלְנוּ וַאֲשֶׁר חָטָאנוּ: במדבר יב יא
13. נוֹאֲלוּ שָׂרֵי צֹעַן נִשְּׁאוּ שָׂרֵי נֹף הִתְעוּ אֶת מִצְרַיִם פִּנַּת שְׁבָטֶיהָ: ישעיהו יט יג
14. לִקְרַאת צָמֵא הֵתָיוּ מָיִם יֹשְׁבֵי אֶרֶץ תֵּימָא בְּלַחְמוֹ קִדְּמוּ נֹדֵד: ישעיהו כא יד
15. הוֹי כָּל צָמֵא לְכוּ לַמַּיִם וַאֲשֶׁר אֵין לוֹ כָּסֶף לְכוּ שִׁבְרוּ וֶאֱכֹלוּ וּלְכוּ שִׁבְרוּ בְּלוֹא כֶסֶף וּבְלוֹא מְחִיר יַיִן וְחָלָב: ישעיהו נה א
16. יָפוּצוּ מַעְיְנֹתֶיךָ חוּצָה בָּרְחֹבוֹת פַּלְגֵי מָיִם: משלי ה טז
17. יִהְיוּ לְךָ לְבַדֶּךָ וְאֵין לְזָרִים אִתָּךְ: משלי ה יז

עין משפט נר מצוה

א [מיי' פ"ה מהל' ת"ת הלכה יג]:

בא ב מיי' פ"ד מהל' ת"ת הל' א טוש"ע י"ד סימן רמו סעיף ז:

כב ג מיי' שם פ"ג הלכה ט:

◆

הגהות הב"ח

(א) גמ' אלא במי שדעתו שפלה עליו כדאמרה ליה ס"י בכלי מכוער אמר לה **אי בת מלכא אבוך במאי רמי חמרא אמרה ליה במאני דפחרא אמר לה כ"ע במאני דפחרא ואבוך במאני דפחרא** אמרה ליה אלא במאי נירמי אמר לה בגון אתון **דחשביתון** רמו: (ב) רש"י ד"ה (רשעי עובדי כוכבים) תא"מ ונ"ב ס"א רשעים: (ג) ד"ה שמוסיפין טפשות דכתיב אשר נואלנו מתרגם כו' כצ"ל: (ד) ד"ה יפוצו כו' אמור לו (סתרי תורה) תא"מ ונ"ב ס"א דברי תורה: (ה) ד"ה שלשה כו' מים יין וחלב בלא כסף זו התורה מי שאינו נותן: (ו) ד"ה בפחות כו' דפחרא הס"ד ואח"כ מה"ד א"ל אי בת מלכא את כו' בשחוק אמר: (ז) ד"ה כי היכי כו' הכי אמרי לה כי היכי דיין משתמר: (ח) תוס' ד"ה אי הוו כו' פי' אם היו שונאים. נ"ב ולהאי פירושא ניחא משופריה דיעקב ודרבי אבהו אבל לפרש"י קשיא:

◆

גליון הש"ס

תוס' ד"ה אף ד"ת וכו'. וה"נ איתא התם במדרש דברים רבה פ"ח:

◆

רבינו חננאל

אמר ר' אבהו גדול יום הגשמים כיום שנתנה בו תורה כו'. כל העוסק בתורה לשמה נעשית לו סם חיים, שנאמר עץ חיים היא למחזיקים בה והמתעסק שלא לשמה נעשית לו סם המות, שנאמר יערף כמטר לקחי, ואין עריפה אלא הריגה. אמר ר' יוחנן, כתיב כי האדם עץ השדה, אם תלמיד חכם הוא הגון, ממנו תאכל ואותו לא תכרת, ואם אינו הגון, אותו תשחית וכרת. דברי תורה אין מתקיימין ביחידי. שנאמר חרב (על) [אל] הבדים ונואלו. והקטנים מחודדין את הגדולים. והיינו דאמ' ר' דאמ' ר' הרבה תורה למדתי מרבותי ומחביריי יותר מהם ומתלמידי יותר מכולם.

◆

רבינו גרשום

ששקולה בתחיית המתים. ששניהם חיים לעולם. אלא להכי כתיב כי האדם [עץ השדה], שת"ח נמשל בו. וממנו תאכל. כלומר, שיכול להבין בתורה. אותו תשחית וכרת, שהתורה משחתת בו. נואלו שרי צוען. והרי הן היו חוטאין. בפחות שבכלים. כלי חרס.